

צ'בזטי מוזהר"ן

קמא

דף קי.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה קפז

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

ליקוטי

וזהו בחי' **יראה אל אלקים בציון**. ציון זה בחי' ציון ורושם הכלי, שנעשה ע"י ההשתוקקות וכו' כנ"ל שעייזו זוכין אח"כ להתקרב להש"י בחי' **יראה אל אלקים בציון**, היינו ע"י ציון ורושם הכלי, שנעשה ע"י השתוקקותו הגדולה בתחילה: "ואמר רבינו ז"ל, שכל מי שיש לו יגיעות וטירחות יותר בתחלת ההתקרבות להש"י, דהיינו שיש לו מניעות רבות וגדולות כגון מאביו ואשתו והותנו או משאר בני אדם שמונעים ומעכבים אותו מאד ומניעות מחמת ממוץ ושאר מניעות ועכובים ובלבולים, שמשתמחים לפניו ומונעים אותו מאד, והוא צריך להתייגע ולטרוח מאד לשברם. כל אלו היגיעות והטרחות שיש לו בתחילת ההתקרבות, הם טובה גדולה להאדם. כי עייזו זוכה אח"כ לקבל הרבה קדושה וטהרה, כי ע"י היגיעות שבתחילה נעשה הכלי וכל מה שיש לו יותר יגיעות וטירחות וכו' יש לו כלי גדול ביותר לקבל אח"כ בתוכו שפע קדושה וטהרה להתקרב להש"י [2], וזה בחי' **יראה אל אלקים בציון כנ"ל**:

קפו [1] **מה** שמספרין מופתים מהצדיקים שבמדינות קר"ה (דויזין) [2]. הוא מחמת שאנשיהם הם אנשים כשרים ומאמינים בהצדיקים [3]. כי על ידי אמונה שהם מאמינים בדברי הצדיק, עייזו נתגליו מופתים. כי באמת הצדיק בוודאי מלא מופתים. וכשהוא מאמין בהצדיק ונותן עיניו ולבו על דברי הצדיק, על כל דיבור ודיבור, כי מאמין שכל דבריו אמת וצדק, ובכוונה מכוונת, אזי אח"כ נשכח לביתו, כל מה שיארע אותו, הוא מסתכל היטב על כל דבר שיארע לו, ומבין למפרע בדברי הצדיק שדיבר עמו בהיותו אצלו, שזה היתה כוונת הצדיק שרמו לו בתוך דברים שדיבר עמו, וכן כל דבר ודבר שיוזמן לו, הוא מוצא הכל בדברי הצדיק למפרע, שרמו לו שיהיה כן, נמצא שנעשה ונתגלה המופתים עייזו. וכן מצינו אצל הנביאים שבעת שאמר הנביא הנבואה היתה ברמו, ולא היו מבינים נבואתו בפירוש על מה מרמו, ואח"כ כשנתקיים דברי הנביא, היו יודעין למפרע שנתקיים דברי הנביא שהתנבא ורמו על זה מקודם, והבינו דברי הנביא למפרע, שהתכווין על זה. וכמו שמצינו בדניאל שמרמו על סוף קץ הגאולה. ועתה הדברים סתומים, כמו שכתוב שם (יב') **סתום הדברים וחתום**, כי אין אדם יודע עתה איך מרמו שם זמן הגאולה, אבל לעתיד אי"ה כשיקיים הדברים ויגיע קץ האמת ויבא משיחנו, אזי ידעו למפרע איך שמרמו בדבריו זמן הקץ, וכן מצינו בכמה נביאים:

קפו [2] (תהלים סב) **ולך ה' החפר כי אתה תשלם לאיש כמעשהו**, היינו שהוא חסד גדול מאת השם יתברך שהוא משלם לאדם מדה כנגד מדה, שעל ידי זה הוא מבין לפשפש

קפה קפו קפו קפה קפט קצ

מוהר"ן קי.

במעשיו ולידע החטא שפגם בו ולשוב בתשובה [1]. אך דע, שעיקר מה שמשלם השם יתברך מדה במדה, הוא בא"י. "כמה י"שכתוב (איוב כ) **יגלו שמים עינו וארץ מתקוממה לו**, ארץ היינו בחינות ארץ ישראל, היא מתקוממה לו ושם נתגלה עונו, כי שם מדקדקין **לשלם לאיש כמעשהו**, מדה כנגד מדה, וזה שכתוב על א"י (במדבר יג) **ארץ אכלת יושביה**, ר"ת **אתה תשלם לאיש כמעשהו כנ"ל**, וע"כ היושבים שם בא"י יש להם על הרוב יסורין, מחמת שממהרין שם לשלם **לאיש כמעשהו**:

קפה [1] **דע** שצריך לנסוע להצדיק לחזור על אבידתו, כי קודם שיוצא האדם לאויר העולם, מלמדוין ומראין לו כל מה שצריך לעשות ולעבוד ולהשיג בזה העולם, וכיון שיצא לאויר העולם מיד נשכח מאתו, כמו שאמרו רז"ל (נדה ל' ע"ב), והשכחה היא בחי' אבידה, כמו שקראו רז"ל את השוכח אובד, כמאמרם ז"ל (אבות פ"ה) מהר"י לשמוע ומהר לאבד וכו'. וצריך לחזור ולבקש אבידתו, והאבידה שלו היא אצל הצדיק, כי הצדיק חוזר על אבידתו עד שמוצאה, ואחר שמוצאה, חוזר ומבקש אחר אבידות אחרים עד שמוצא גם אבידתם, עד שמוצא האבידות של כל העולם. ע"כ צריך לבא להחכם לבקש ולהכיר אבידתו, ולשוב לקבלה אצלו. אך הצדיק אינו משיב לו האבידה עד שידרשנו אם אינו רמאי ושקרן, כמו שכתוב [2] **עד דרוש אחיך והשבתו לו עד שתדרוש את אחיך אם אינו רמאי** (בבא מציעא כ"ז ע"ב) [3]:

קפט [1] **צריך** ליוזר מאד מעצבות ועצלות, כי עיקר נשיכת הנחש הוא עצבות ועצלות, בבחי' (ישעי' סה) **ונחש עפר לחמו**, עפר היא בחי' עצבות ועצלות שהם באים מיסוד העפר, כמובא בספרים [4]:

קצ [2] (שמות יט) **ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה, וישב משה את דברי העם אל ה', ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך וכו' ויגד משה את דברי העם אל ה'.** והוא תמוה ונפלא מאד, כי מה הם דברי העם שנית, שעליהם נאמר **ויגד משה את דברי העם**, כי לא נמצא בכתוב שום מענה ודברים שהשיבוהו העם שנית אחר מענה הראשון **כל אשר דבר וכו'**. ומה זה שוב **ויגד משה את דברי העם אל ה'** [2]. אך דע, כי ישראל טענו ואמרו על מה שאמר להם משה לקבל את התורה, ענו הם **כל אשר דבר ה' כ"נעשה**, כלומר כל אשר ידבר ה' אנו מוכרחים לעשות, כי מאחר שיצא הדיבור מפי ה' לעשות זאת המצוה, הרי אין שום בחירה, והרי אנו מוכרחים במעשינו, וזה **כל אשר דבר ה' נעשה** בוודאי,

תורה אור
תהלים פד (ח) ילכו מחיל אל קיל יראה אל אלהים בציון:

תורה אור
דניאל יב (ד) ואתה דניאל סתם הדברים והתם הספר עד עת קץ ושטו רבים ותרה הדעת:

תורה אור
תהלים סב (יב) אחת דבר אלהים שמים זו שמעתי כי עז לאלהים: (יג) ולך אדני חסד כי אמת תשלם לאיש כמעשהו:
איוב כ (כו) יגלו שמים ענו וארץ מתקוממה לו:
במדבר שלח יג (לב) ויוציאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוך ארץ מדינת:

תורה אור
דברים כז תצא כב (ב) ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוף ביתך ויגד עמך עד דרוש אחיך אתו והשבתו לו:

תורה אור
ישעיהו סה (כה) ואב וקלה ירעו כאחד ואריה כפקדן יאכל תבן וקחש עפר לחמו לא ירעו ולא ישחיתו בקל הר קדשי אמר יקוק: ס

תורה אור
שמות יתרו יט (ח) ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר יקוק נעשה וישב משה את דברי העם אל יקוק: (ט) ויאמר יקוק אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך ויגד משה את דברי העם אל יקוק:

^א בתרלו מתחיל כאן סוגרים. חו טעות כי כאן הוא תוך סוגרים שהתחילו בעמוד הקודם ויסגרו בסוף התורה.

^ב מתרלו - וסרחות

^ג לק"ה נזקו שכנים ג' ה', מובא בשיש"ק ח"א סימן צד, וח"ה סימן יו, ועיין באיבי הנחל בסוף ביאורו לתורה כ'.

^ד לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ה ר"ת קיסר ירום הודו של וינה, היא עיר הבירה בה הוא ישב הקיסר של האימפריה האוסטרית פרנץ יוסף שתחתייה היו כמה מדינות במרכז אירופה הנגריה גליציה ועוד. וכוונת רבנו בעיקר ליוזרי הנגריה.

^ו עיין לק"ה חוקת מטלטלין ה' טו

^ז נוסף בתפארת עיי' מוהר"ת והכוונה לפרק יב בדניאל (ובספרים המוקדמים יש כאן שיבוש כי סברו שהוא ציון למ"מ שלחמה)

^ח מתרלו - משיחוני

^ט לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^י ראה אלשך עה"ת תורת משה ויקרא פ"א א-ד' ד"ה כי זה חסדו ית' בפרוע פרעות תוכחות.

^{יא} בתרלו- כמו

^{יב} בתפארת ש' נראית ב'

^{יג} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^{יד} בתשכט- מהיר לשמוע ומהיר לאבד (וצ"ע כי גרסת המשנה שם כרבינו עיי"ש משנה יב - מהר לשמוע ומהר לאבד)

^{טו} דברים כב ב'

¹⁶ עיין לק"ה מנהג ה' אותיות עד עה שהצדיק דורש אם נתייאר או לא ועיי"ש מדוע הכל תלוי ביארש. ועיין ש"ע הלכות אבידה חו"מ סימן רנט - רעא. (ול"ע מדוע לא בילק כלן בפיוס סבכל תלוי ביארש, ועיין תורה עמ' תנינעל עד כמה האזיק שילוש חו"ט בשעלם כלל. אלל עקס מונחו עקס ינלל מילוש יוכל לזכות למדנות שאינן שייכות לו וחיולו כלן הממילוש מלכד לח השיקין לו) ובאמת אין כח להס"א אלא רק לייאש כמבואר במעשה מרב ובן יחיד שאמר ח"ט"מ אם תרצה אחיה בולע אותך. וכן במעשה מחיגר שאמר ח"ט"מ וכי אין אתה מתיירא ממני. וכן ברפידים ויבא עמלק להלחם בישראל, ומה היה בכוחו לעשות להם כשהם מוקפים בענגי כבוד, אלא שמחמת הייאוש יצאו אליו (שמעתי מר"ע ארו). וכן בתורה כד ד"ה מי ייגר עיי"ש שכדי לייאש אמרו שא"ל כללות את ח"ט"א, ובאמת עיי"ש שמחה כן אפשר, כמבואר שם (רמ"ש קרמר).

¹⁷ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

¹⁸ עיין תורה ד' אות ה' [ריש דף ד.] ושם הערה ב' נרשם הספרים. גם עיין תורה מה תנינא העצבות סט"א והקב"ה שונא אותה

¹⁹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו ועיין שיחה הקשורה לה בחיי מוהר"ן סימן קצו ועיין לק"ה שבת ז, ג; מובא בשיש"ק ח"א, סעיף מב. ועיין אבני"ה ברזל מובא בשיש"ק ח"א, סעיף תשו. ועיין שיש"ק ח"ו, סעיף שלד

²⁰ וכן הקשו בגמרא שבת פז.

²¹ בתשכט - דבר ה' כלומר (תיבת נעשה נמחק)

מאמר אתה תשלם לאיש כמעשהו

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

מה שהשם יתברך משלם לאדם מדה כנגד מדה הוא חסד גדול מאת השם יתברך, פי על-ידי-זה הוא מבין החטא שפגם בו ולשוב בתשובה, ועקר מה שמשלם השם יתברך מדה כנגד מדה הוא בארץ ישראל, פי שם מדיקדים לשלם לאיש כמעשהו, וזהו: "ארץ אכלת יושביה" (במדבר י"ג לב) אכלת ראשי-תבות אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"ב): (לק"מ השלם)

שיחות

ארץ אוכלת יושביה – עונג שבת עמ' ריט – והנה מובא בדברי רבנו ליקוטי קמא סימן קפ"ז ארץ אכלת יושבי א"כ'לית, ר"ת א"תה תשלם לאיש כמעשהו יע"י"ש. וי"ל כי ארץ ישראל הוא בחי' השגחה כמובא בדברי רבינו דכתיב תמיד עיני ה' וכו'.

פרפראות לחכמה על תורה מ"ז – שם ארץ אוכלת יושביה, פירוש שהיא מקבלת שפע מבחינת יעקב וכו' רוצה לומר כי פשוטו של מקרא מורה גם כן על זה, כי מחמת שמקבל שפע מבחינת יעקב שהוא בחינת אמת, שמחמת זה מאיר עיקר אור ההשגחה בארץ ישראל כמבואר לקמן, מחמת זה היא אוכלת יושביה, היינו אותם שאינם הגונים לישב בה כגון העכו"ם, כי אינה יכולה לסבול אותם, כי דובר שקרים לא יכון לנגד עיני (תהלים ק"א) (ועיין לקמן סימן קפ"ז):

ארץ מתקוממה לו – זמרת הארץ תורה פט תנינא – קדושת א"י היא בבחי' התלמיד חכם שהוא נוקם ונוטר בבחי' וארץ מתקוממה לו כמבואר בליקוטי קמא סי' קפ"ז. וזה בחי' ארץ אוכלת יושביה כמבואר שם וכמובא גם כן בשם הקדמונים ז"ל. וזה בח' ולא תקיא אתכם הארץ כאשר קאה את הגוי וגו'

אתה תשלם לאיש כמעשהו – זמרת הארץ (להשתיינער רב) סימן טו תנינא – גם מחמת ששם מאיר אור ההשגחה ביותר ע"כ ע"פ רוב שכיחין שם יסורים רח"ל מחמת שמשלמין לאיש כמעשהו. ואע"פ שגם זה הוא ממדת חסדו ית' בבחי' ולך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כמבואר בלקו"מ סי' קפ"ז גם כן לענין א"י ע"י"ש. אעפ"כ הרוצה להנצל מיסורים צריך לדקדק שם ביותר לבל להביט על שום אדם לרעה למצוא בו פגמים וחסרונות ח"ו רק אדרבא להביט על הטוב שבכל אחד ועי"ז במדה שאדם מודד מודדין לו. ואז גם השי"ת מעלים עינו כביכול מהרע והחסרונות שיש בו בהאדם הזה ומסתכל רק על טובותיו וזכותיו וכמובן בפנים:

בא"י ע"פ ר' יסורין – זמרת הארץ ח"ב סימן עב תנינא – מה שיושבי א"י יש להם ע"פ רוב יסורים כמבואר בלקו"מ הראשון סי' קפ"ז הוא מחמת ששם עיקר הגדלת הדעת כי אירא דא"י מחכים. וע"כ צערם יותר גדול בבחי' יוסיף דעת יוסף מכאוב. אך ע"י שאוכלין שם בקדושה וביראת שמים עי"ז נעשה המתקה שלא יתגבר הצער ביותר ח"ו.

עונג שבת (לרבי אפרים קראקאבסקי) עמ' תנט – והעיקר שהשי"ת ירחם עליהם וימציא להם פרנסתם ברחבה גדולה הכלל כי השי"ת עשה עמך נס גדול שהביאך לארץ הקדושה ועליך להודות לו. גם מובא בדברי רבינו ז"ל ליקוטי קמא סימן קפ"ז כי היסורין שסובלין בא"י הם חסד גדול מאת השי"ת וחוכין לתשובה וכו' יע"י"ש

עונג שבת עמ' שץ – שהיסודות על דברי רבינו ז"ל אין שום חשש עליהם שלא יגע בהן זר כי היסודות הם עיקר הבנין ואחריהם נבנה כל הבנין ע"כ יש לסמוך על דברי רבינו ז"ל שעליהם בנין כל החידושים בעה"י שיהיה לנכון. הנה כתיב בפ' דברים "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וכו' ואקח מכם שנים עשר אנשים וכו'", ופירש"י ז"ל מכם מן הברורים שבכם מן המסולתים שבכם. וי"ל הלשון ברורים מסולתים ע"ד רבינו ז"ל בליקוטי קמא סימן קפ"ז "ולך ה' חסד" היינו שהוא חסד גדול מאת השי"ת שהוא משלם לאדם מדה כנגד מדה שע"י"ז הוא מבין לפשפש במעשיו וכו' ולשוב בתשובה, אך דע שעיקר מה שמשלם השי"ת מדה במדה הוא בא"י וכו', וע"כ היושבים שם בא"י יש להם על הרוב יסורין וכו' יע"י"ש. וזוה י"ל מה שלקח משה רבינו דוקא אלו האנשים המרגלים שידע משה רבינו שהם ברורים ומסולתים, הרצון שידע ברוחם שהם יכולין לברר טוב מן הרע, ולהוציא את הקמח ולקלוט את הסולת, ועי"ז יכולין לילך לרגל את הארץ, כי ידע משה רבינו שיהיה להם מקום לטעות, שיהיה נראה להם לפי פשוטו לרע ח"ו, אבל צריכין לברר הרוח טובה מן הרע, ולהוציא את הקמח וכו', ויראו בחכמתם רק הטוב שבדבר, בבחי' מדה כנגד מדה, שע"י"ז איש הנכון מבין דבר מתוך דבר, על מה בא דבר הזה, בודאי רק לברר הטוב והשכל שבדבר, ולהתקרב ע"י הדבר להשי"ת, בבחי' מדה כנגד מדה. וזה ואקח מ'כ'ם ר"ת מדה כנגד מדה, וזה מהברורים והמסולתים. ואעפ"כ לא הועיל, מחמת עון העם שאמרו נשלחה אנשים לפנינו, ועי"ז טעו המרגלים והעם ר"ל. אבל באותו שעה של השליחות כשרים היו, כפירש"י ז"ל, ורבינו ז"ל מפרש א"כ'לית יושביה. ר"ת א"תה תשלם לאיש כמעשהו יע"י"ש בתורה הנ"ל. וזוה י"ל מה שאמרו וכל העם וכו' אנשי מדות הרצון מדה במדה. וזוה י"ל מה שמבואר במסכת יומא פו: אדם עובר עבירה בדרך מתפייס הימנו בדברים וכו' ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים וכו' יע"י"ש. וזוה י"ל מה דכתיב בויקרא אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן וכו' יע"י"ש, הרצון בדרך רמז כי יקריב מ'כ'ם ר"ת מ'דה כ'נגד מ'דה, ועי"ז יתקרב להשי"ת ויפשפש במעשיו וידע החטא

שפגם בו וישוב בתשובה, ויהיה נחשב כאילו הקריב קרבן פרים של נדבה שהכתוב הנ"ל מייירי בנדבה כפירש"י ז"ל שם בויקרא.

עונג שבת דף תע – י"ל מה שבמשנה תורה נזכר ארץ ישראל הרבה מאד מאד יען כי משנה תורה הוא ספר תוכחה כמבואר בתנא דבי אלי' יעיי"ש והיא בחי' ארץ ישראל לפי המבואר בדברי רבינו ז"ל בסימן קפ"ז על פסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וז"ל אך דע שעיקר מה שמשלם השי"ת מדה במדה הוא בא"י וכו' ושם נתגלה עונו וכו' יעיי"ש. וזה בחי' תוכחה שעיי"ז הוא מבין לפשפש במעשיו ולשוב בתשובה. ובודאי היסורין שם הם בכל הקלות שבעולם כאשר ייסר איש את בנו, אשר הוא ברחמנות גדול בכל האפשר. תוכחה הוא תור' ח'ה' הרצון תוכו אהבה כי ח'ה' בגימטריא א'ה'ב'ה'.

עונג שבת עמ' תכה – ובאמת מבואר בדברי רבינו ז"ל סימן קפ"ז על פסוק ולך ה' חסד וכו' היינו שהוא חסד גדול מאת השי"ת שהוא משלם לאדם מדה כנגד מדה שעיי"ז הוא מבין לפשפש במעשיו וכו' ולשוב בתשובה אך דע שעיקר מה שמשלם השי"ת מדה במדה הוא בא"י וכו' וע"כ היושבים שם בא"י יש להם על הרוב יסורים וכו' יעיי"ש ובודאי כל הבלבולים והמניעות והעכובים נחשבים ליסורים וזוכין על ידיהם מה שזוכין כי בודאי בא"י מיקל השי"ת היסורים בכל הקלים שבעולם כדכתיב כאשר ייסר איש את בנו כו' מביאך אל ארץ טובה ובודאי כי האב המייסר את בנו הוא מייסרו ביסורים קלים בכל האפשרי כרחם אב על בנים ויש רמז כי הס'ת ייסר' איש' את' בנו' הוא תשוב כי האות ריש של ייסר במספר קטן הוא אות ב' כידוע נוטריקון תשוב כי ע"י היסורים זוכין לתשובה ומירוק העוונות ומה שדוקא תיבת ייסר בא במספר קטן לרמז כי היסורים הם קטנים וקלים בכל האפשרי י"ה"ר שנוכה לשוב בתשובה שלימה לפניו באהבה בלי שום יסורים ויזכו כל ישראל לשוב לאצרנו ויביא השי"ת לנו משיח צדקנו במהרה בימינו בקרוב אמן סלה.

חידוש הנ"ל חזר עליו הענג שבת גם בעמ' תסד – ושם כתב העורך (תלמידו הרב יעקב דב הלוי ז"ל) הערה, זה לשונו – לפי דבריו הק' נראה לתרץ מה שהי' קשה לכאורה מ"ש בתורה קפז על הפסוק ארץ אכלת יושביה אכלת ר"ת אתה תשלם לאיש כמעשהו, שעיקר מה שמשלמין מדה במדה היא בארץ ישראל ע"ש, א"כ יחששו בני חו"ל להשתקע בא"י מטעם הנ"ל לזה בא לתרץ כי הם רק יסורים קטנים בכל מיני קלות כי כאשר ייסר איש את בנו וכו' כנ"ל.

לקוטי הלכות

אין

קושיות

- א. עיקר מה שהקב"ה משלם מדה כנגד מדה זה בא"י – צ"ע הרי בסנהדרין אמרו שכל מדותיו כן, משמע שכל הנהגתו עם בני אדם בכל מקום וזמן היא כך?
- ב. ארץ היא בחינות ארץ ישראל והיא מתקוממה לו וצ"ע אם היא רק בחינות ולא ארץ ישראל ממש מנין שבעיקר בא"י היא מתקוממה לו יותר מאשר בכל מקום אחר? ונראה שרומז למלכות שהיא נקראת ארץ וכמבואר בזוהר, והמלכות היא בחי' ארץ ישראל. ועל כן בארץ ישראל היא בתוקף יותר.
- ג. וזה שטענו המרגלים ארץ אוכלת יושביה – כי רק בא"י מדקדק הקב"ה כל כך לשלם לפי מעשהו. וצ"ע כי המרגלים היו במדבר בהנהגת דין ונענשו מיד על חטאם מדה כנגד מידה ומדוע חששו מהדין שנוהג בא"י.
- ד. מבואר שהמרגלים טענו ארץ אוכלת יושביה כי בה מדקדקים להעניש מדה כנגד מדה וצ"ע מנין שאם יעניש מדה שלא כנגד מדה יהיה העונש קל יותר אולי להפך חמור יותר?
- ה. עיין חסד לאברהם/י' שבמדבר נפתח פתח ברקיע עד לבנת הספיר משם משגיח הקב"ה על ישראל והפתח הזה היה הולך עמהם ארבעים שנה עד שבאו לישראל ואזי נקבע כנגד ישראל תמיד וא"כ צ"ע מה טענו המרגלים הרי לפ"ז אותה השגחה שהיתה בא"י היא גם ההשגחה שהיתה במדבר.

³ חסד לאברהם (אזול"י) – מעין ג – נהר ב – דע כי תחילת המציאות אחר התגברות החיצונים וסילוק שכינה מהתחתונים לסיבת הפגם והעון שגרמו הדורות הראשונים דור אחר דור, נתחזקה הקליפה וסתמה פתחי הקדושה ועמדה שכינה בעליונים, זולתי מה שתלבוש בחיצונים לרדת על ישראל בגלות מצרים כדכתיב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, וכשנראה למשה רבינו ע"ה נראה מתוך הסנה דהיינו הקוצים, להראות טוד התלבשות לבת אש, דהיינו בת עין בת מלך מתלבשת בקוצים שאי אפשר בלעדם, כך שכינה בתוך הגלות מתלבשת בתחום שרו של מצרים כאשר יתבאר בס"ד במקומו: והנה כשירדה שכינה לישראל בסוד המשכן, ונתחזקה אותה הקליפה בדיניה וסתמה המעבר בחזקת תוקף עוונות הדורות הקודמים, שהם אותם הנשמות שנתגלגלו ונתקנו ונתלבשו בישראל כאשר נבאר במקום אחר בס"ד, ואמרה הרי אלו ריחוקו בעוונם סתימת פתחי הקדושה והאיך תרד להם שכינה מופשטת, אין ראוי שתד אל אלא בהתלבשות דרך החוצה כדרך התלבשה בצאתה בגלות שתלבוש בד' קליפות שהם וארא והנה רוח סערה בא מן הצפון, ענן גדול, ואש מתלקחת, ונוגה לו סביב, ומתוכה וגו', בתוך אלו הקליפות תלבוש השכינה ברדתה אליהם למטה, ולזה עמד זכות הקדמונים ורחמי של הקדוש ברוך הוא וזכות אבותינו הקדושים, ונפתח הפתח ונשברו הקליפות כולם ונעשה שם פרצה ופתח שתעבור הקדושה דרך החיצונים ותאיר לישראל ותשרה עליהם בלי שום לבוש חיצוני כלל ומסך מבדיל כלל (כזהו) מאלו החיצונים: ופרצה זו נפרצה אז במדבר נוכח מושב בני ישראל והלכה עמהם על ראשם עד שעמדה כנגד כל ארץ ישראל ד' מאות פרסה, והוא מתחלת גבול ארץ ישראל עד קצהו מצד אחד נקרא גבולו"ן ומצד השני נקרא מגדו"ן, ומאלו התחומין כל מה שבין גבולו"ן ועד מגדו"ן אין שום קליפה ומחיצה כלל בין פתח היכל לבנת הספיר לארץ ישראל הקדושה הזאת, אלא אותו האויר ירד מיד ומאיר בלי התלבשות כלל בד' קליפות שהם סוד הכתרים החיצונים, ומצד בחינה זו נאמר שארץ ישראל קדושה ואויר ארץ ישראל קדוש משא"כ ארץ העמים שעפרה טמא ואוירה טמא, והנכנס אליה קרוב מאד להכשל.

הקדמה

נראה שיש כאן ה' חרושים: א. מה שהקב"ה מעניש מדה כנגד מדה. ב. הטעם לזה כדי שידע האדם להכיר מענשו את חטאו ולמהר לשוב עליו. ג. מה שהחדוש הזה הוא ביאור לפסוק לך ה' החסד וכו'. ד. שאת החסד הזה עושה הקב"ה בעיקר בארץ ישראל. ה. שזו היתה טענת המרגלים על ארץ ישראל שהיא אוכלת יושביה.

ובאמת היסוד שהקב"ה מעניש את האדם מדה כנגד מדה לפי עונו, נמצא כ"פ בגמרא¹, ובסנהדרין צ"ו/א אמרו הטעם כי כך הן כל מדותיו של הקב"ה הן מדה כנגד מדה. וכן איתא בהשל"ה הקדוש² על הפסוק ה' צלך, וראה אלשיך ויקרא יג ג' ו' בביאור עונש הצרעת בד' גוויני לובן, מבאר שהחטא בעצמו פועל את העונש, וכפי גודל החטא כך נפעל חומר העונש, ובצרעת נעשה יותר לובן בעור.

גם ביאור הפסוק לך ה' החסד וכו' עפ"י זה וכן הטעם כדי שיכיר האדם את חטאו מעונשו, כבר כתב האלשיך על התורה בפרשת שמייני³, בביאור העונש על חטא העגל.

נמצא שלא זה החדוש של רבנו כאן, אלא מה שמוסיף ואומר שהיסוד הזה שהקב"ה משלם לאדם מדה כנגד מדה לפי מעשיו, הוא בעיקר בארץ ישראל. ובאמת זה חדוש, שהרי בסנהדרין אמרו שכל מדותיו של הקב"ה כך הן, משמע בכל מקום אדם זומן. וכך גם משמע מהאלשיך הנ"ל שהרי ביאר בזה את העונש על חטא העגל שלא היה בא"י. וכ"ש התולדות יעקב יוסף⁴ שביאר בזה את כוונת יתרו במה שאמר בדבר אשר זדו, והכוונה למצרים, מבואר שלא רק לישראל נוהג כך הקב"ה אלא גם בגויים ובחור"ל.

¹ שבת דף קה: – אמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה.

² נדרים דף לב. – אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו הקדוש ברוך הוא מתמים עמו שנאמר עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתנם אמר רבי הושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנאמר התהלך לפני והיה תמים וכתוב והיית לאב המון גוים אמר רבי כל המנחש לו נחש שנאמר כי לא נחש ביעקב והא בלמד אלף כתיב אלא משום מדה כנגד מדה.

³ סנהדרין דף צ. – ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי; גמרא וכל כך למה תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מניין שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה שנאמר ויאמר אלישע שמעו דבר ה' ויגו' בעת מחר סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל בשער שומרון וכתוב ויען השליש אשר (המלך) (למלך) נשנען על ידו את איש האלהים ויאמר הנה ה' עושה ארובות בשמים יהיה הדבר הזה ויאמר הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל ודף צ: וכתוב ויהי לו כן וירמסו אותו העם בשער וימות ודילמא קללת אלישע גרמה ליה דאמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפילו על חנם היא באה אם כן לכתוב קרא וירמסוהו וימות מאי בשער על עסקי שער.

⁴ השל"ה הקדוש בספרו שני לוחות הברית – תולדות אדם – השער הגדול אות (שו) ובמדרש (ספר והזהיר משפטים מג): אָמַר לו הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה, לָךְ אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בִּי שְׁמִי אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה (שמות ג, יד), מִהוּ אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה, בְּשֵׁם שְׂאֵתָה הוּא עָמִי, כִּי אֲנִי הוּא עִמּוֹ. וְכֵן אָמַר דָּוִד (תהלים קבא, ה) ה' צִלְךָ עַל יַד יְמִינִי, מִהוּ ה' צִלְךָ, כִּצְלָךְ. מִה צִלְךָ אִם אֵתָה מִשְׁחָק לוֹ הוּא מִשְׁחָק לָךְ, וְאִם אֵתָה בּוֹכָה לוֹ הוּא בּוֹכָה כִּנְגִדָךְ, וְאִם אֵתָה מְרָאָה לוֹ פָּנִים וְעוֹמֹת אוֹ מְסַבְּרוֹת, אֵף הוּא נוֹתֵן לָךְ כֶּף, אֵף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צִלְךָ, כְּשֵׁם שְׂאֵתָה הוּא עִמּוֹ, כִּי הוּא הוּא עִמּוֹ, עַד כָּאן. הִנֵּה הוּא עַל דֶּרֶךְ מֵה שְׂפָתַי, כִּי הַעֲלִינִים מִתְעוֹרְרִים כְּפִי הַתְּעוֹרְרוֹת הַתְּחִלּוֹתִים. וְלִזְה דְּמִו הַעֲלִינִים אֲצֵל הַתְּחִלּוֹתִים, כְּדִמְיוֹן הַצֵּל אֲצֵל הַצְּוֹרָה, לְהִיּוֹתָם מִתְּחִלָּה וְנִעְרָכִים זֶה עִם זֶה, וְלִכְךָ יַעֲזֹר הַצֵּל, כְּפִי מֵה שְׂתַּעוֹרֵר הַצְּוֹרָה, כִּי כְּפִי הַפְּעֻלוֹת אֲשֶׁר יַעֲזֹרוּ הַתְּחִלּוֹתִים, כְּפִיָּהֶם יַעֲזֹרוּ הַעֲלִינִים, טוֹבוֹת אוֹ רְעוֹת. וְהוּא אֲמָרָם וְאִם אֵתָה מְרָאָה לוֹ פָּנִים וְעוֹמֹת אוֹ מְסַבְּרוֹת, כִּי, וְהוּא אֲמָרָם גַּם כֵּן בְּשֵׁם שְׂאֵתָה הוּא עִמּוֹ, כִּי, וְכָל זֶה הוּא מִצַּד הַיְחִס וְהַדְּמִיּוֹן אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם, וְלִכֵּן יִשְׁמְעוּ וְיַעֲזֹרוּ הַעֲלִינִים אֶל הַתְּחִלּוֹתִים, וְהוּא שִׁפְתָּתָהּ הַמְּקוֹר הַעֲלִיּוֹן וְיַרְדֵּ שְׁפַע הַכְּרֶכֶה וְהָאוֹר:

¹ פירוש האלשיך ז"ל – תורת משה על ויקרא פרשת תוריע – פרק יג פסוק ג' – והנה מגדולת יוצר הכל ומשלם לאיש כמעשהו, מייחד באדם המראה המתייחסת אל רשעתו. כי אם נמשך מגאות, מראה שאת. ואם מהתחברות לרשעים, מראה ספחת. ואם מרוב כל מראה בהרת. ולפי זה תהיה התכת תיבות המקרא כך, אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת, שהם שמות בחינות העון. דעו איפה כי אותן תוארי העון עצמם הם המתהווים עצמם ונעשים נגע צרעת בעור בשרו. והוא אומר והיה בעור בשרו לנגע צרעת. והוא שימוש הלמד, לומר שבחינות העון הוא המתהפך לנגע צרעת. והוא מאמרנו, כי כח הטומאה הנעשה בעון, לפי בחינתו הוא המתראה ממש. והלבניות יתירה היא המורה יותר על תוקף כח הטומאה. והוא מאמרנו למעלה, כי כאשר יחטא איש תאחז כח הטומאה בקדושת נפשו הבהירה בשחקים. ולכן לפי רוב אחיזתה בה תרבה לבניותה.

² פירוש האלשיך ז"ל – תורת משה על ויקרא פרשת שמייני – פרק ט פסוק א-ד – כי זה חסדו יתברך בפועל פרעות תוכחות על עון מדה כנגד מדה פורע, למען החי יתן אל לבו כי תבואהו שואה אל אשר לא טוב עשה דוגמתה וישוב ממנה, כדבר שנאמר (תהלים סב יב) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, שהוא מדה כנגד מדה. שעל ידי כן יפשפש וימצא מאשר חטא על הנפש מעין המאורע, ושב ורפא לו. ועל השנית, והיא שתשובת ותקון כל דבר הוא מעין עוותו, אמר קח לך עגל וכו' ואל בני ישראל וכו'. והוא, כי מה שנעשה על ידי אהרן בעגל היה שוגג, כי השליכו באש ויצא העגל ההוא שלא במתכוין. על כן קח לך, לעומת העגל ההוא, עגל בן בקר לחטאת, כי החטאת בא על השוגג. אך בני ישראל אשר חטאו במעשה, עוד אינם כי ספו תמו, אשר בעדים והתראה הרגו בני לוי, ואשר בעדים ולא התראה בדקם משה כסוטות ונבקעו, ואשר בלא עדים והתראה נגפם ה', ולא נשאר רק אשר הרהרו בצד מה, והעולה באה על הרהור הלב. על כן ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו כו' ועגל וכו' לעולה, לעומת הרהור בעגל.

³ תולדות יעקב יוסף – פרשת יתרו – אות (ג) בפסוק עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלדים כי בדבר אשר זדו עליהם. והוא תמוה מה ענין זה לזה. ונראה לי דכתב האלשיך בפ' שמייני, ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים סב, יג), שזוהו חסד ה' שמענש מדה כנגד מדה, שאז יודע וישוב בתשובה וכו' יעו"ש. וה"ש עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים, ר"ל גם בעת העונש שמכונה למדת הדין הנקרא אלדים, יש בתוכו חסד גדול המכונה לשם ה', וה"ש כי גדול ה' מכל אלדים היוצא מאלדים, והוא כי בדבר אשר זדו נענשו מדה כנגד מדה ויתנו לב לשוב.

רבנו לא מבאר מדוע בארץ ישראל יותר מדקדקים להעניש מהר ולפי מעשיו. ונראה שהטעם כיון שההשגחה על ארץ ישראל היא ע"י הקב"ה בעצמו/ו^ט כמ"ש (דברים יא יב)/ אַרְצָךְ אֲשֶׁר יְדוֹד אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְדוֹד אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה; ואינה כשאר ארצות שהקב"ה משגיח עליהן ע"י שרים/י^א ועל כן ממנהרין להעניש בה ועל כן יושבי הארץ יש להם יסורים, ראה לעיל בזמרת הארץ שכתב הטעם כי אוריה מחכים ויוסיף דעת יוסיף מכאוב. ונ"ל עוד כי כל חטא בה נחשב כחוטא בבית המלך, ועל כן היא אוכלת ויושביה כי אינה סובלת עוברי עבירה ומקיא אותם/י^ב כמ"ש/ו^י ושמרתם וכו' ולא תקיא אתכם הארץ/י^ד.

עד כאן ההקדמה

✱

תורה קפז [טו]

דוד המלך אומר בתהלים (תהלים סב)/ו^ט **ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו.** כמה פירושים נאמרו לבאר על איזה חסד מדובר כאן. וביאר האלשיך/י^א שהחסד הוא שהקב"ה מעניש את האדם מדה כנגד מידה לפי עוונו כדי שיכיר האדם את חטאו לפי עונו וידע מהר לשוב. וכן מבאר רבנו היינו שהוא חסד גדול מאת השם יתברך שהוא משלם לאדם מדה כנגד מדה, שעל ידי זה הוא מבין לפשפש במעשיו ולידע החטא שפגם בו ולשוב בתשובה [י"א]. כאמור עד כאן כבר נמצא בפירוש אלשיך על התורה, וכנראה עיקר כוונת רבנו למה שמבאר בהמשך: **אך דע, שעיקר מה שמשלם השם יתברך מדה במדה, הוא בא"י. י"כמה י"שכתוב (איוב כ/כא) יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו, י"כב) ואומר רבנו ארץ היינו בחינות/י^ב ארץ ישראל,**

^ט עיין חסד לאברהם (אזול"י) מעין ג' נהר ט' – והענין כי בהיות ישראל על אדמתן היא שמירתן של ישראל אפילו לפרט אחד מן הפרטים, והיינו בהיות השכינה מתלבשת במדרגות קדושות עצמותה למטה עם ישראל, כאמרו כי י"י אלהיך מתהלך בקרב מחניך, והטעם מפני היות אור ארץ ישראל קדוש בית לשכינה, ובגבול סביב לארץ ישראל קליפה סובבת להגין שלא יכנסו אליה שום רשות מן הרשויות החיצוניים, כאוהל מתוח עליה שלא יעבור הגבול ההוא זר, ואוהל זה כתליו וגבוליו עולים כל אור ארץ ישראל עד כנגד פתח היכל לבנת הספיר הפתוח תמיד לעולם, ולזה נמצאת ארץ ישראל שער השמים ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו ממש מארץ ישראל להיכלות ומהיכלות לארץ ישראל, ושכינה נשלפת מלמעלה למטה על בניה עולה ויורדת וחופפת עליהם כל היום, על ידי המסך המבדיל הנוכח, והמסך הזה הוא סוד סערה ענן גדול ואש מתלקחת שהם סוד אור חו"ל, וכן הוא המדבר נחש שרף ועקרב וצמאון, אמנם קליפה אחת טהורה מגינה על הכל שלא יהנו טמאים מאור הקדושה, וזהו נוגה לו סביב וכל סביבה מגינה נוגה דאמרון, וכל חוצה לארץ רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת דהיינו החיצונים אור ארץ העמים הטמא, והיינו סוד שכינה שומרת לישראל בארץ ישראל ממש היא בעצמה:

^י ר' יוסף בכור שור שם – ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה – לפקוד אותה ואת יושביה, ולדקדק במעשיהם. תמיד עיני ה' אלהיך בה – לבדקם, שאינם ניוונים אלא על פי מעשיהם:

^{יא} רבנו בחיי שם – (יב) ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד. על דרך הפשט עיקר השגחתו בארץ ההיא, כי בודאי כל הארצות הוא דורש, אבל הענין כי עיקר הדרישה וההשגחה שם, ומשם מתפשטת לשאר הארצות, כענין הלב באדם שהוא נתון באמצע הגוף שהוא עיקר החיות ומשם החיות מתפשט לשאר האיברים. ובא הכתוב ללמדנו שאין ארץ ישראל נתונה תחת ממשלת הכוכבים והמזלות כשאר הארצות, ואינה נמסרת לדרישת אלהי מעלה כשאר האקלימיין, אבל הקב"ה בעצמו ובכבודו דורש אותה תמיד, לא מינה עליה משאר הכוחות שוטר ומושל, וזהו שאמר דוד ע"ה על ארץ ישראל כל מעיני בך (תהלים פז ז), ביאורו עיקר השגחתי ועיוני אינו אלא בך, כי משם יתפשט לשאר העולם:

^{יב} עיין חסד לאברהם – מעין ג – נהר יב – ודע שכל מי שדר בארץ ישראל נקרא צדיק, גם שאינם צדיקים כפי הנראה, שאם לא היה צדיק היה מקיא אותו הארץ, כדכתיב ותקיא הארץ את יושביה, וכיון שאינה מקיא אותו בודאי נקרא צדיק אף על פי שהוא נראה בחזקת רשע.

^{יג} ויקרא פרק כ (כב) ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה: וראה רמב"ן (בראשית יט ה') – ודע, כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל, כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות, וכאשר תקיא את הגוי כלו מפני תועבותם הקדימה וקאתה את העם הזה שהיו רעים מכולם לשמים ולבריות ושמו עלהם השמים והארץ והושחתה הארץ בלא רפואה לעולם.

^{יד} וכנ"ל בפרפראות לחכמה בשיחות לעיל.

^{טז} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^{טז} תהילים פרק סב (יב) אחת דבר אלהים שמים זו שמעתי פי עז לאלהים: (יג) ולך אדני חסד פי אתה תשלם לאיש כמעשהו: (טז) רש"י (יג) ולך אדני חסד – ומדה החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולא מעשהו ממש אלא מקצתו כענין שנאמר (עזרא ט') כי אתה אלהינו חשכת למטה מעונינו כך נדרש באגדת תהלים, ויש לפותרו עוד ולך ה' חסד כי יש בידך לשלם לאיש כמעשהו:

^{יז} ראה לעיל בהקדמה.

^{יח} ראה אלשיך ע"ה תורת משה ויקרא פ"ט א-ד"ה כי זה חסדו ית' בפירוש פרעות תוכחות.

^{יט} בתולד- כמו

היא מתקוממה לו דהיינו קמה נגדו, כי אינה סובלת עוברי עבירה, **ושם** בארץ ישראל במהרה **נתגלה** **עונו, כי שם מדרקדין וממהרים לשלם לאיש כמעשהו, מדה כנגד מדה** כנ"ל כדי שילמד מענשו על עונו, וימהר לשוב בתשובה (על כן גם ממהרים לענוש אותו בעודו זוכר את עונו, כדי שיוכל לקשר החטא לעונו). כי בא"י ההשגחה היא ע"י הקב"ה בעצמו שהוא מנהיג רחמן, הרוצה בתשובה, להבדיל מחו"ל שם ההשגחה היא על ידי השר של אותה ארץ.

וזה שכתוב שהמרגלים אמרו על א"י-ארץ ישראל (במדבר יג) שהיא ארץ אכלת יושביה, אכלת ר"ת אתה תשלם לאיש כמעשהו כנ"ל, וע"כ היושבים שם בא"י יש להם על הרוב יסורין [כ"ה]/כ"ו ראה ברכות ה. שא"י נקנית ביסורין והראייה שם מהפסוק כי כאשר ייסר איש את בנו ה' מיסרך, הרי שההשגחה בא"י היא ע"י הקב"ה בעצמו בלא שליח, וכן כתיב עיני ה' אלקיך בה תמיד, ועל כן החוטא בה נידון כחוטא בבית המלך, וזה טענו המרגלים שארץ ישראל היא ארץ שאוכלת ומייסרת את יושביה **מחמת שממהרין ומדרקדין** כ"ו **שם לשלם לאיש כמעשהו** ועל כן הוציאו/כ"ו דיבת הארץ, למנוע מישראל להיכנס אליה, כביכול לטובתם :

עד כאן ביאור חברותא לתורה קפו

אור רש"י הסבא מקלם בראשית מאמר קמט- והענין, כי כבר הטביע הקב"ה מטבע של מדה כנגד מדה, כדי שבאם יטעה האדם מדרך האמת, ייסרהו הקב"ה כנגד זה וימצא טעותו, כנודע מרב הונא (ברכות ה:) דתקוף לו חמרא וכו', וכן פירש העקרים הכי' (תהלים סב: יג) ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כמעשהו דוקא, מעשה כנגד מעשה, שימצא טעותו.

וצ"ע כי זה לשון ספר העקרים - מאמר רביעי פרק לח - וזהו שסמך לזה ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כלומר כי במה שאתה משלם לרשע עונש זמני כמעשה העבירה שעשה שהיה זמני נראה שאתה מתנהג עם האדם במדת החסד בזה שמן הדין היה ראוי שיענש נצחי על העבירות שבידו בערך אל השי" שהמרה את רוחו שהוא בלתי בעל תכלית כמו שבארנו ויאמר שבעונש שנראה

^א בתקפא שי' נהיית ב'

^{בא} איוב פרק כ (כו) יגלו שמים עונו וְאַרְץ מִתְקוֹמְמָה לוֹ:

רש"י (כז) מתקוממה - לשון אויב הקם כנגדו:

^{בב} מצודות דוד (כו) יגלו שמים - מרוב הצרות אשר יבוא עליו מן השמים יהיה נגלה ונודע לכל שהוא רב פשע. מתקוממה לו - תקוה עליו לאויב להפרע ממנו כי שדהו לא תצמח וכדומה: (ונראה שצ"ל תקום עליו לאויב)

^{כג} בזהר הקדוש נזכר פסוק זה כעשר פעמים ובכולם הפירוש ששמים הם ז"א הוא מגלה עונו ע"י שאומר למלכות והיא מענישה אותו ועי"ז מתגלה שהוא בעל עבירה.

^{כד} ארץ היא בחינות ארץ ישראל והיא מתקוממה לו - וצ"ע אם היא רק בחינות ולא ארץ ישראל ממש מנין שבעיקר בא"י היא מתקוממה לו יותר מאשר בכל מקום אחר. ונראה שרומז למלכות שהיא נקראת ארץ וכמבואר בזהר, והמלכות היא בחי' ארץ ישראל. ועל כן בארץ ישראל היא בתוקף יותר.

^{כה} במדבר פרק יג (לא) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ: (לב) וַיִּצְיֵאוּ דַבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֵיהָ הוּא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאינוּ בְּתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מְדוּת:

רש"י (לב) אוכלת יושביה - בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו:

^{כז} ברכות דף ה.

^{כח} עיין ברכות ה'. - תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא תורה מנין שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ארץ ישראל דכתיב ודברים ח-ה) כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך וכתיב בתריה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה העולם הבא דכתיב (משלי ו-כג) כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר.

^{כט} ממה שהשווה רשבי"א ל"י לתורה ועוה"ב, משמע שטעמם שווה שא"י היא רוחניות וא"א לזכות בה אלא ע"י זיכור הגוף כמו התורה שאין זוכה בה אלא מי שממית עצמו עליה כמבואר בברכות סג. ועל כן היא נקנית בייסורין.

^ל כנ"ל

^{לא} עיין רמב"ן שהוצאת דיבה היא בדברי שקר. ונראה שגם הטענה שמבוארת כאן היא טענת שקר שהרי במדבר גם נהגה מדת הדין והוטא נענש מיד ובאותה מידה שחטא. כמבואר בעניין עונשם של המרגלים עצמם.

^{לב} רמב"ן (במדבר יג לב) - ודע כי מוציא דבה הוא כסיל אשר יאמר שקר, אבל המגיד אמת יקרא "מביא דבה", כמו שנאמר (בראשית לז ב) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם ועל זה נענשו למות במגפה, שנאמר (להלן יד לז) וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה במגפה לפני ה':

שהוא מגיע אל הרשע בעוה"ז על העבירות שבידו שמענו שתים כי עוז לאלהים לעשות משפט בעוברי רצונו ושהוא מתנהג במדת חסד במשפט הזה אחר שהוא מעניש אותו עונש זמני כמעשה העבירה שהיה זמניי זה כדי שינצל מעונש נצחי בעולם הבא: